

BÄRBEL OFTRING

Planten voor dieren

Maak van je tuin een paradijs voor vogels, insecten
en andere dieren

TERRA

Inhoud

WELKE TUIN TREKT TUINDIEREN AAN?.....	4
WELKE TUIN TREKT VOGELS AAN?.....	9
WELKE TUIN TREKT INSECTEN AAN?.....	59
BIJEN EN WESPEN	69
VLINDERS	93
WELKE TUIN TREKT EGELS, EEKHOORNTJES EN CO. AAN?	121
KENMERKEN BELANGRIJKE TUINPLANTEN	136
REGISTER	140

Welke tuin trekt tuindieren aan?

Zonder bomen, struiken en planten geen dieren. Want dit groen is voor vogels, kleine zoogdieren, insecten en al die andere tuinbezoekers veel meer dan een veilig onderkomen. Het dient ook als bouw materiaal, als voedsel en als broedplaats. Daarom is een juiste plantenkeuze en diervriendelijk onderhoud het hele jaar door zo belangrijk!

DE JUISTE PLANTEN!

Planten zien er door het oog van een dier heel anders uit dan door ons menselijke oog. Waar wij ons 'slechts' vergapen aan bonte en weelderige bloemen en bladeren, zien insecten en vogels in een plant een belangrijke partner om te overleven. Al eeuwenlang zijn plant en dier een wederzijdse steun voor elkaar; zonder die belangrijke partner kunnen noch plant noch dier overleven. Dat is het duidelijkst zichtbaar bij de bijen, vlinders en andere bestuivers: zonder hen zou 90 procent van de planten geen zaden kunnen maken en uitsterven. De ecologie beschrijft deze unieke, gemeenschappelijke evolutie. Helaas zijn door plantenveredeling en de import van exotische soorten planten in onze tuinen terechtgekomen waar onze inheemse vogels en insecten weinig aan hebben. Planten die gekweekt zijn om

Het toverwoord: veelzijdigheid in plaats van monocultuur

weelderig te bloeien, produceren geen of nauwelijks pollen en nectar, om nog maar te zwijgen over zaden en vruchten. En als die exotische bladeren er voor de tuinbewoners dan ook nog vreemd uitzien of vies smaken, zien ze er voor de mensen

Oude bomen bieden een schuilplaats voor vele dieren.

weliswaar super uit, maar zijn ze voor de aanwezige fauna volkomen nutteloos. Erger nog: ze nemen de plek in van inheemse vogel- en insectvriendelijke planten.

'TEGENWOORDIG VERDRINGEN EXOTISCHE SOORTEN UIT DE HELE WERELD ONZE WILDE TUINPLANTEN, DIE NOG EEN ANDER GEVAAR TE DUCHTEN HEBBEN: PUUR VOOR HUN UITERLIJK GEKWEekte PLANTEN MET ENORME BLOEMEN, DIE ER OP HET EERSTE GEZICHT PRACTIG UITZIEN, MAAR IN WERKELIJKHEID VAN HUN NATUURLIJKE VRUCHTBAARHEID BEROOFD ZIJN; FEITELIJK PLANTAARDIGE EUNUCHEN.'

Bärbel Oftring, biologe

CHECKLIST PLANTENKEUZE

1. VERMIJD cultivars met steriele bloemen zonder pollen, nectar en zaden (vooral met gevulde bloemen), maar ook exotische 'indringers' in onze natuur.

2. GA VOOR inheemse bomen, struiken, grassen, bollen en voor zomerplanten met vruchtbare bloemen die nectar, pollen, zaden en vruchten leveren (met enkelvoudige bloemen). Wandel eens wat vaker in de natuur en/of in je tuin, en leer herkennen wat inheems is. Zo krijgt jouw tuin steeds meer relatie tot het landschap waarin deze zich bevindt.

3. LET EROP dat er in alle jaargetijden genoeg voedsel in de tuin te vinden is: voor vogels, insecten en alle andere dieren!

DIERVRIENDELIJK TUINONDERHOUD HET HELE JAAR DOOR

Net als de juiste plantenkeuze en een veelzijdig aanbod van schuilplaatsen (zie vorige pagina), speelt diervriendelijk onderhoud van de grond en planten een belangrijke rol. Neem bijvoorbeeld de koninginnenpage: ondanks het rijke voedselaanbod voor zijn rupsen – denk aan peterselie, wilde peen, pastinaak en

vele andere uit de schermbloemenfamilie – is deze grootste inheemse dagvlinder vrij zeldzaam geworden. Het ligt dus niet aan een gebrek aan planten, maar aan het onderhoud hiervan: omdat uitgebloeide planten al vroeg gemaaid of gesnoeid worden, krijgt de vlinder geen kans om zijn maandenlange ontwikkeling te voltooien. De rups of pop wordt immers in een vroeg stadium mee weggemaaid of gesnoeid.

Oude boomstammen met spleten en gaten: een prima thuis voor dieren

Nectar- en pollenvoedsel in de herfst, belangrijke vorstbescherming in de winter

Niet alleen een mooi plaatje:
een groep planten bedekt met rijp

'PLANTVRIENDELIJKE BEMESTING
BETEKENT HET VOEDEN VAN REGEN-
WORMEN EN AL HET OVERIGE BODEM-
LEVEN MET ORGANISCH MATERIAAL.'

CHECKLIST DIERVRIENDELIJK TUINONDERHOUD

1. Laat vanaf nu alle chemische bestrijdingsmiddelen, zoals insecticide, herbicide en schimmeldoders achterwege. Ze hebben weliswaar onschuldig klinkende namen, maar bevatten veel soorten zenuwgif. Door het plaatsen van bij de locatie passende planten nodig je natuurlijke vijanden (nuttige organismen) uit.
2. Vermijd het gebruik van blauwe korrels en andere minerale meststoffen, want die verstoren het rijke bodemleven dat de grond gezond houdt. Dat is ook belangrijk voor de planten die hun immuunsysteem immers in de bodem hebben zitten.
3. Een tuin is geen steriele ruimte; een beetje rommeligheid hoort erbij. Maai het gras slechts kort op plekken waar gespeeld of gelopen wordt, de rest mag blijven groeien of wordt omgetoverd tot bloemenveld of -wei. Om de aanwezige insecten te beschermen maai je daar slechts één keer per jaar, aan het eind van de winter.
4. Laat alles wat uitgebloeid is de hele winter staan. De verwelkte zomerbloemen, struiken, kruiden en grassen zijn een belangrijke voedselbron voor verschillende soorten vinken. Daarnaast zijn het prima overwinteringsplekken voor kleine dieren en beschermen ze de organismen in de bodem tegen wind, neerslag en kou.

In de laag herfstbladeren
overwinteren een hoop kleine dieren.

VERKLARING VAN GEBRUIKTE SYMBOLEN

VOEDSEL VOOR TUINDIEREN

- Deze dieren voeden zich met insecten en hun larven, en andere beestjes zoals spinnen, wormen, slakken, pissebedden en duizendpoten.
- Dit symbool staat voor dieren die zich voeden met onderdelen van planten. Dat kan gaan om levende delen, zoals blaadjes, knoppen of bloemen, maar ook om afgestorven delen.
- Deze dieren voeden zich met kleine bloem- en graszaden. Sommige doen zich ook tegoed aan de zaadjes onder de harde schilfers van kegelvruchten.
- Deze dieren bezoeken voederplaatsen die je in je tuin en rondom het huis kunt aanleggen. Een mooie gelegenheid om vogels en eekhoortjes te bekijken. Je wordt vast en zeker voor je inspanningen beloond.
- Dieren met dit symbool bezoeken bloemen om zich te laven aan koolhydraatrijk nectar en/of eiwit- en vetrijke pollen. Aldoende bestuiven ze de bloemen, zodat deze bevrucht worden en zaden kunnen vormen.
- Vooral aan het eind van de zomer, in de herst en winter staan voor veel dieren vruchten op het menu. Ook noten, eikels en beukenootjes horen bij de boomvruchten.

NEST- EN BROEDPLAATSEN

- Deze dieren nestelen in beschikbare boomholletjes, rotsspleten, muurgaten, onder dakpannen en achter gevelbekleding. Vele maken ook graag gebruik van nestkasten. Let op: sommige vogels, waaronder mezen, zijn gek op donkere broedplekken. Andere vogels, zoals het roodborstje, prefereren een iets lichtere nestkast.
- Deze dieren nestelen graag op of tussen planten. Sommige zoeken hun toevlucht op de kruinen van bomen en grote struiken, andere verkeren liever tussen dichte struiken, laag bij de grond, of de bladeren van kruidige planten.
- Dieren met dit symbool broeden zoals de specht in donkere, zelf uitgehakte holen in bomen, of vreten een gang en broedplaats in dood hout, zoals de blauwzwarte houtbij. Geen van alle zul je bij een nestkast of aangelegde broedplaats aantreffen; ze bouwen liever zelf hun plek, en helpen daarmee ook andere dieren, zoals mezen, boomklevers, overige holbroeders en zelfs insecten aan woon- en broedruimte.
- In de aarde: deze dieren nestelen onder de grond, deels zelfs in compost.
- Holle stengels en nesthulpen: deze dieren nestelen in holle, vaak dode plantenstengels, bijvoorbeeld die van de braamstruik, koningskaars of zwarte vlierbes, maar ook in de vaatgangen van houtbijen en kevers in dood hout. Vele maken ook graag gebruik van zogenaemde 'insectenhôtels'.

ECOLOGIE

- Dieren met dit symbool zijn nuttig vanuit menselijk oogpunt. Als 'nuttige organismen' bieden ze prima tegenwicht tegen verschillende ongewenste dieren als slakken, luizen en soortgelijke, die - in groten getale - aanzienlijke schade aan de tuinplanten kunnen aanrichten.
- Dieren met dit symbool voeden zich niet met planten maar met andere levende wezens.
- Dieren met dit kenmerk zijn verantwoordelijk voor de afbraak van organisch materiaal. De insecten en/of hun larven voeden zich met afgestorven planten of dieren en brengen hiermee organische bestanddelen terug in de voedselcyclus. Zonder deze 'opruimers' zouden afgevallen herfstbladeren, afgestorven takken en twijgen, dierkadavers en uitwerpselen zich in de loop der tijd ophopen tot een stinkende, rottende laag 'bioafval'.
- Insecten met dit symbool zijn een belangrijke voedselbron voor vogels, hagedissen, amfibieën en andere dieren. Zonder deze insecten zouden kuikens veel honger hebben.
- Planten met dit symbool zijn niet alleen belangrijk in het grote netwerk van de natuur, maar door hun mooie bladeren, bloemen en vruchten bieden ze ook veel sierwaarde aan de tuin.

Pimpelmees

Welke tuin trekt vogels aan?

Omdat vogels zich makkelijk laten bekijken en vaak prachtig zingen, behoren ze tot de meest geliefde dieren. Met de volgende tips maak je van jouw tuin een vogelparadijs.

INHEEMSE BOMEN, STRUIKEN EN PLANTEN

Dicht op elkaar staande bomen en struiken bieden, net als in de natuur, een gestructureerd decor waarin vogels zich kunnen verstoppen, nestelen en uitrusten. Kies hiervoor uitsluitend inheemse bomen en struiken, aangevuld met inheemse wilde bloemen en grassen. Knoppen, zaden en vruchten zijn voor vogels niet alleen een rijke bron van plantaardig voedsel, maar leveren door de aangelokte insecten ook dierlijke eiwitten en, in de broedtijd, belangrijk voedsel voor kuikens.

NOG MEER INSECTENPARADIJZEN

Bloemenweides, composthopen, houtstapels en muren dichtbegroeid met klimplanten zijn, dankzij de aanwezigheid van talloze beestjes, een geliefde pleisterplaats voor vogels. Ook ondiepe drinkplaatsen horen daarbij; zelfs in de winter mogen die niet in de tuin ontbreken om de aanwezige vogels verre, energielurpende zoekvluchten te besparen. Een warmtekussen of grafkaars langs de oever van een kleine tuinvijver kan zorgen voor ijsvrij water. Houd je verrekijker bij de hand om de gevederde bezoekers te kunnen bekijken.

VEILIGE BROEDPLAATSEN

Om het gevaar voor hun broedsel te minimaliseren bouwen vogels hun nest op veilige plekken in dichte, stekelige of doornige struiken zoals de wilde roos, haagdoorn of sleedoorn.

Pimpelmees

Dit kleine, kwieke vogeltje met zijn blauwe, witte en gele veren houdt zich het liefst op tussen de dunste takjes van struiken en boomkruinen.

SIGNALEMENT

LICHAAMSLENGTE: 11 tot 12 cm

OPVALLENDE KENMERKEN:

blauw 'petje', nek, vleugels en staart, gele borst en buik, grijsgroen-blauwachtige rug, wit gezicht met dunne zwarte streepjes op de ogen en kin. Zeer kort, krachtig snaveltje

TE ZIEN: hele jaar door

OVERWINTERING: bij ons

VOEDSEL: kleine insecten en hun larven, spinnen, zaden, op voederplaatsen vetbolletjes, pinda's, zonnebloempitten

BENODIGDE TUINRICHTING:

insecten- en zadenrijke struiken en bomen met dunne takken, boomholtes of nestkasten, ondiepe drinkplaatsen

Pimpelmezenpaartje aan een nestkast

NIET TE VERWARREN

Geen tuinvogel is zo blauw als de weinig schuwe pimpelmees, die duidelijk kleiner is dan de koolmees (zie pag. 12) en de mus (zie pag. 36). Hij valt niet alleen op door zijn blauwe en gele verendek, maar ook door zijn gedrag: met zijn minigewicht van

BOSWILG *Salix caprea*

- 2-10 meter hoge struik of boom
- bloeit van maart tot mei
- standplaats: zonnig
- zeer robuust, vorstbestendig
- verdraagt snoeien

OMDAT PIMPELMEZEN GESPECIALISEERD ZIJN IN DE DUNSTE TAKJES EN OP DE STERKERE TAKKEN VERDRONGEN WORDEN DOOR KOOLMEZEN, MOET JE DUNNE VERTAKKINGEN ZOVEEL MOGELIJK LATEN ZITTEN. GA VOOR EEN NATUURLIJKE AANWAS VAN DE TUIN.

VINDPLAATS BOSWILG

Pimpelmezen zijn op de dunste takjes onvermoeibaar op zoek naar dierlijk voedsel, daar waar de zwaardere koolmezen er niet bij kunnen. Kleine, zachte rupsen en luizen zijn vooral belangrijk voor pimpelmezen en hun kuikens. Als voedselbron voor meer dan 60 verschillende dag- en nachtvlinderrupsen behoort de boswilg tot de populairste vindplaatsen. Maar ook op veel andere 'wilde' gewassen zoals lijsterbes, vlier, rode kornoelje, kardinaalsmuts, kers, trosvlier, hondsroos, meidoorn,

Ondiepe drink- en badplek

zuurbes, Gelderse roos, haagbeuk en appelboom vinden ze rijkelijk kleine beestjes en, in de winter, zaden. Exotische struiken daarentegen, worden door veel insecten en hun larven vermeden. Er valt daar voor de pimpelmees dus nauwelijks voedsel te halen.

BROEDT IN HET DONKER

Pimpelmezen broeden van nature in verlaten holen van de specht. Door oude, afstervende bomen te laten staan nodig je de bonte specht uit. Pimpelmezen maken ook graag gebruik van een op hun maat gemaakte nestkast met een gat van 26 tot 28 mm doorsnee. Dat is te klein voor de stevigere koolmees, maar wel weer prima voor andere kleine mezen zoals de zwarte

Melkrijpe zonnebloempitten zijn gewild.

mees, de kuifmees, de glanskop en de matkop. Omdat pimpelmezen tot zelfs 15 kleine eitjes kunnen leggen - en daarmee het grootste legsel van alle inheemse vogels - is hun voedselbehoefte van april tot juli bijzonder groot.

Let op: mezen behoren tot de meest voorkomende slachtoffers van ramen. Markeer ze met opvallende vitrage, luxaflex of speciale vogelstickers.

Koolmees

De grootste en sterkste inheemse mees tref je vaak aan in boomkruinen, struiken en bij voederplaatsen.

Koolmees op wilde kardinaalsmuts

SIGNALEMENT

LICHAAMSLENGTE: 14 tot 15 cm

OPVALLENDE KENMERKEN: zwarte kop met grote witte wangen, gele buik, olijfgroene rug

TE ZIEN: hele jaar door

OVERWINTERING: bij ons

VOEDSEL: kleine insecten en hun larven, spinnen, zaden, vetbolletjes, pinda's, zonnebloempitten

BENODIGDE TUINRICHTING: insecten- en zadenrijke struiken en bomen, boomholletjes of nestkasten, ondiepe drinkplaatsen

DUIDELIJK HERKENBAAR

De koolmees kun je makkelijk herkennen en ook het geslacht is makkelijk te onderscheiden. Mannetjes hebben een brede, doorlopende lange zwarte streep op de gele borst en buik. Bij het vrouwtje is deze veel dunner en vaak ietwat 'onderbroken'.

RODE KORNOELJE

Cornus sanguinea

- 2-4 m hoge struik
- bloeit van mei tot juni
- standplaats: zonnig tot halfschaduw
- heel sterk, vorstbestendig
- het hele jaar door mooi, ook in de winter, dankzij rode takken

VOORAL INSECTEN, 'S WINTERS ZADEN

Na de vink en de merel staat de koolmees op plek 3 van de meest voorkomende inheemse tuinvogels. De reden daarvoor is dat hij belachelijk weinig eisen stelt: de weinig schuwe koolmees is al tevreden met een paar bomen en struiken plus een donker holletje om in te broeden, of dat nu natuurlijk is of in de vorm van een

Oude pruimenbomen bieden veel voedsel aan insecten.

KOOL- EN PIMPELMEZEN LEGGEN VOOR DE WINTER GEEN VOORRAAD AAN. ZE VOEDEN ZICH MET WAT BESCHIKBAAR IS; VAAK ZIJN DAT VETTE BEUKENNOOTJES, DIE IN EEN GOED JAAR RIJKELIJK VOORRADIJ ZIJN WAARDOOR EEN GANG NAAR EEN VOEDERPLAATS OVERBODIG WORDT.

nestkastje. Zonder angst jaagt hij tussen de takken op alle mogelijke kleine beestjes en 's winters doet hij zich tegoed aan allerlei zaden. Net als de pimpelmees is ook de koolmees een vogel die je zelden op de grond zult zien. Omdat hij bijna twee keer zo zwaar is als zijn kleine 'broertje' houdt hij zich vooral op in het midden van struiken en boomkruinen, en op de stam. De aanwezigheid van koolmezen duidt op een flink aanbod

WELKE TUIN TREKT VOGELS AAN?

van rupsen en insecten en hun larven. Ook luizen zijn in hun eerste levensdagen voor kuikens een welkome voedselbron. In de winter houden ze van zaden afkomstig van de rode kornelje, zwarte vlierbes, kardinaalsmuts, hondsroos, meidoorn, zuurbes, Gelderse roos, sleedoorn en vele andere wilde struiken. Uit zonnebloemen pikken ze graag de melkrijpe pitten.

OUDE BOMEN: JA GRAAG!

Meer dan de pimpelmees is de koolmees afhankelijk van bomen. In de tuin zijn de appelboom, lijsterbes en Spaanse aak geschikte kandidaten, in mildere regio's ook de kersenboom en in de wat grotere tuin de gewone esdoorn en de esp. Omdat koolmezen ook de rupsen van de wintervlinder en de buxusmot eten, zijn ze geliefd onder tuiniers. Een oud bomenbestand is heel waardevol, dus koester dat vooral! De grove boomschors van oude bomen zit boordevol insecten en dit is ook de plek waar spechten graag hun nesten in bouwen. Hang daarnaast voldoende nestkasten op, het liefst om de 10 meter in elke richting. Het gat voor een koolmezenkast heeft een doorsnee van 32 mm.

Tjiftjaf

De voornamelijk verstopt levende tjiftjaf zingt vanaf maart zijn naam door het struikgewas; alleen daarom valt hij op.

SIGNALEMENT

LICHAAMSLENGTE: 10 tot 12 cm

OPVALLENDE KENMERKEN:

piepklein, grijsgroen

TE ZIEN: van maart tot midden oktober

OVERWINTERING: in het Middellandse Zeegebied

VOEDSEL: bladluizen, mieren, muggen, wantsen, krekels, motten, larven en spinnen. Ook nectar, pollen en wilde vruchten

BENODIGDE TUININRICHTING:

insectenrijke bomen en struiken met nectar- en pollenhoudende bloemen en vruchten. Dichte begroeiing laag bij de grond (braam, brandnetel) als broedplaats. Drinkwater en vogelbad

Tjiftjaf

Tjiftjaf snoept van wilgenkatje.

NIETIG EN ONOPVALLEND

De tjiftjaf valt vooral op door zijn gezang. Toch komt hij bij ons veel voor; hij neemt plek 9 in van de meest voorkomende broedvogels. Kenmerken als de olijfgroene rug, lichtgrijze onderkant, een dun gelig streepje boven zijn ogen en donkere pootjes maken het mogelijk de tjiftjaf te onderscheiden van de op het oog overeenkomende fitis. Deze twee boszangers hebben zich na de laatste ijstijd tot twee verschillende soorten ontwikkeld. Ze hebben ook een totaal verschillende roep:

←
DE TJIFTJAF WORDT OOK WEL WILGEN-
LOOFZANGER GENOEMD. JE LOKT ZE DUS
MET EEN WILG. DE POLLENRIJKE KATJES
VAN DE WILG ZIJN NIET ALLEEN ZIJN
FAVORIETE LENTEKOST, MAAR OOK AAN-
TREKKELIJK VOOR INSECTEN, ZIJN PROOI.

Zo veel bessen! De trosvlie en de zwarte vlier zijn gulle leveranciers.

WELKE TUIN TREKT VOGELS AAN?

TROSVLIE

Sambucus racemosa

- 3-4 m hoge struik
- bloeit van april tot mei
- standplaats: zonnig tot halfschaduw
- zeer sterk, onderhouds-arm, vorstbestendig
- decoratief, zoet-geurende bloemen, rauw oneetbare vruchten, gekookt en pitloos eetbaar

heel belangrijk als je op zoek bent naar een geschikte partner. De fitis, die zich nauwelijks in de tuin laat zien, fluit zijn lied, terwijl de tjiftjaf zijn naam roept.

BLOEIENDE WILDE STRUIKEN

Dicht struikgewas en sterk vertakte boomkruinen zijn van levensbelang voor de tjiftjaf. Alleen op plekken waar deze rijkelijk aanwezig zijn, laat hij zich zien. Hij huft bedrijvig heen en weer op de takken van de trosvlie, Gelderse roos, wilde en gecultiveerde appel- en perenbomen en vele andere wilde inheemse bomen en struiken. Met zijn kleine, spitse, pincetachtige snaveltje pikt hij zijn lievelingseten - bladluis - op. Hiervan eet hij met gemak iedere dag zijn lichaamsgewicht, dus 6 tot 9 gram. Bedenk daarbij dat hij elk jaar een tot twee broedsels

met maximaal 7 kuikens moet grootbrengen, en je hebt een idee van hoeveel hij er moet vangen.

Omdat de tjiftjaf in de lente zijn hoge energiebehoefte ook stilt met nectar en pollen, en in de herfst met vruchten, doe je hem een plezier met inheemse wilde bomen en struiken; veel grote planten van tuincentra zijn steriel en bevatten nauwelijks voedsel voor insecten. Bovendien produceren ze geen nectar, pollen en dus vruchten.

BESCHUTTING IS BELANGRIJK

De tjiftjaf verlaat zelden de beschutting van het dichte struikgewas, want dat is zijn overlevingsstrategie. Vanaf maart keert eerst het mannetje terug uit zijn overwinteringsgebied en gaat op zoek naar een geschikte broedplek. In eerste

instantie neemt hij zijn intrek in dicht struikgewas, later kun je hem ook horen zingen vanuit groeiend loof in de boomkruinen. De vrouwtjes, die later terugvliegen, blijven liever vlak bij de grond in het dichte struikgewas. Daar bouwen ze op 10 tot 40 cm hoogte een kenmerkend kogelvormig nest, dat van boven dicht is en doet denken aan een oude stenen pizzaoven. Om katten en andere vijanden van zich af te houden, vormen een dichte rij bramen of brandnetels een ideale broedplaats.

Zwartkop

De zwartkop valt op door het mooie gezang, dat uit het struikgewas klinkt.

VOGELKERS *Prunus padus*

- tot 8 m hoge struik of 10-15 m hoge boom
- bloeit van mei tot juni
- standplaats: zonnig tot halfschaduw
- zeer robuust, vorstbestendig
- decoratief, sterk naar honing geurende bloemen, aromatische, bitterzoete vruchten

Zwartkopmannetje

PLANT WIJNRANKEN EN KLIMOP
TEGEN DE GEVEL VAN HET HUIS;
DAARIN VINDEN ZWARTKOPPEN
(BIJNA) ALLES WAT ZE NODIG
HEBBEN OM TE OVERLEVEN.

SIGNALEMENT

LICHAAMSLENGTE: 13 tot 15 cm

OPVALLENDE KENMERKEN:

grijsbruin lichaam, mannetjes hebben een zwart 'petje', vrouwtjes een roodbruin

TE ZIEN: april tot midden oktober

OVERWINTERING: Middellandse Zeegebied, Zuid-Engeland

VOEDSEL: insecten, spinnen en bessen

BENODIGDE TUINRICHTING:

insectenrijke bomen en struiken met nectar- en stuifmeelhoudende bloemen en wilde vruchten

Dichte braamstruiken voor de nestbouw

Jonge zwartkoppen zien eruit als vrouwtjes.

VAAK IN DE TUIN

Zwartkoppen zijn bescheiden – ze staan op plek 5 van inheemse broedvogels maar nemen in aantal toe. Dit zangvogeltje, dat qua grootte overeenkomt met de koolmees, maar iets slanker is, komt bijna overal voor, behalve in gebieden zonder bomen en struiken. De zwartkop houdt zich vooral in struiken op, vanwaaruit hij ook tijdens de broedtijd een luid gezang laat horen. Omdat het mannetje met zijn kenmerkende zwarte hoofddeksel graag langer op één plek vertoeft, kun je hem in

de beschutting van bomen en struiken goed waarnemen.

GENOEG WILDE STRUIKEN

Zwartkoppen houden van dicht struikgewas. Daar vinden ze hun voedsel, bouwen ze hun nest en houden ze zich op. Met een variatie aan wilde struiken die je op natuurlijke wijze laat groeien en alleen snoeit als het echt nodig is, maak je jouw tuin tot de ideale huiskamer voor de zwartkop. De lijst van geschikte struiken is lang: vogelkers, gewone vlier, liguster, rode kornoelje, taxus,

klimop, wegedoorn, rode kamperfoelie, sleedoorn, lijsterbes, kardinaalsmuts, zoete kers, trosvlier, vuilboom, krentenboom, jeneverbes, Gelderse roos. Ga bij de aanschaf van nieuwe struiken altijd voor inheemse soorten, dus geen exotische zus (bijvoorbeeld de witte kornoelje) of gekweekte soorten (als de Roseum-cultivar van de Gelderse roos). Als je een paar van de bovengenoemde struiken in je tuin zet, word je niet alleen beloofd met een aantrekkelijke tuin vol leven, maar ook met de aanblik van de zwartkop die zich tegoed doet aan alle vruchten.

OOIT KORTE-AFSTAND-TREKVOGEL, NU STANDVOGEL

Zwartkoppen gebruiken het dichte struikgewas ook als plek om hun nest te bouwen; braamstruiken zijn ideaal.

Jonge naaldbomen zijn ook geliefd: mannetjes beginnen op 1,5 meter hoogte meerdere fundamenten aan te leggen, waarop de vrouwtjes dan de beste uitzoeken en afbouwen met grassprietten en stelen. Zwartkoppen bezoeken ook graag voederplaatsen. Ze zijn gek op vetbollen, die je ook in de struiken kunt hangen. Als zij het hele jaar door voedsel in de tuin kunnen vinden, blijven ze zelfs in je tuin overwinteren.

Boomklever

Zonder bomen geen boomklever. Op de stam laat hij zien hoe behendig hij ondersteboven naar beneden kan lopen.

Boomklevers zijn superklimmers.

MET EEN PLATTE WATERSCHAAL
- OF NOG BETER, EEN VIJVER
MET LAGE OEVER - DOE JE DE
BOOMKLEVER VEEL PLEZIER.

SIGNALEMENT

LICHAAMSLENGTE: 13 tot 15 cm

OPVALLENDE KENMERKEN: grijsbruine rug, geeloranje buik, witte keel en wangen met brede zwarte oogstrepen, geen nek, korte staart

TE ZIEN: hele jaar door

OVERWINTERING: bij ons

VOEDSEL: kevers en andere insecten, maar ook larven en spinnen. In het najaar ook beukenootjes en andere noten, bij voederplaatsen pinda's, zonnebloem-, pompoen- en meloenpitten

BENODIGDE TUINRICHTING: oude bomen en struiken, boomholtes of nestkasten, drink- en badderplaats, losliggend dennenschors als nestmateriaal

ONMISKENBAAR

Een boomklever is duidelijk herkenbaar; geen andere vogel met de afmetingen van een mus klimt zo behendig een boom op en neer als hij. Bij het klimmen vertrouwt hij op zijn sterke tenen; hij heeft geen steunstaart zoals een specht. Maar net als een specht slaat hij wel met zijn sterke snavel op de stam om insecten en spinnen

tussen de losse schors te vinden.

Daarom wordt hij soms ook wel 'spechtmees' genoemd, ondanks het feit dat hij nooit trommelt.

BOOMLIEFHEBBER

De boomklever is altijd in de buurt van bomen te vinden; een of meerdere oude bomen in de tuin of de nabije omgeving

HAAGBEUK

*Carpinus
betulus*

- tot 7 m hoge struik of tot 25 m hoge boom
- bloeit van mei tot juni
- standplaats: zonnig tot halfschaduw
- zeer robuust, vorstbestendig

In vorm gesnoeide taxus als decoratief element (rechts)

MET ZIJN BESSEN IS DE TAXUS IN DE HERFST EEN BELANGRIJKE VOEDSELBRON.

zorgen ervoor dat hij zich thuisvoelt. Hij is vooral gek op bomen met een ruwe schors, zoals eiken, esdoorns en linden, maar ook op haagbeuken of oude, hoge fruitbomen (appel, peer, kers). Aan het eind van de zomer verandert de boomklever in een vegetariër: dan gaat zijn voorkeur uit naar de zaden in de wilde vruchten van hazelaar, zwarte els, gele en rode kornoelje, lijsterbes, kardinaalsmuts, vogelkers, taxus, liguster en wegedoorn. Met zijn sterke snaveltje kraakt hij de zaden makkelijk. Alleen in de winter wil hij de vertrouwde bomen nog weleens verlaten: dan pikt hij zaadjes bij een voederplaats om die vervolgens tussen de schors van een boomstam te verstoppen, en dat herhaalt

hij vele malen achtereen. Hij bedekt zijn verstopplek met mos en vlechtwerk, zodat niemand de buit kan ontdekken.

DICHTSMEREN À LA BOOMKLEVER

Net als mezen broedt een boomklever in verlaten spechtholen en boomgaten, het liefst op zo'n 3 meter boven de grond. Ook een doorsnee mezenestkast weigert hij niet. Hij is alleen wel kritisch op de grootte van de opening: die moet zo klein zijn dat hij zich er nog maar net doorheen kan wurmen. Zo houdt hij concurrenten als spreeuwen op afstand. Het holletje van een boomklever kun je dan ook makkelijk herkennen: een te groot gat wordt met modder dichtgesmeerd tot de juiste

afmeting; een te klein gaatje hakt hij met zijn snavel verder open. Bij het opruimen van de nestkasten in het najaar kun je die van de boomklever er zo uit halen: het zit vol stukjes boomschors.

Winterkoninkje

Het piepkleine winterkoninkje met zijn luide roep houdt zich vooral op tussen lage struiken en op de grond.

BODEMBEWONER

In je tuin kun je ook een van Europa's kleinste vogeltjes spotten. Alleen het goudhaantje is kleiner dan het winterkoninkje. Dit vogeltje huist niet in boomkruinen of hoog in struiken, maar schuilt het liefst tussen laag struikgewas dicht bij de grond. Daar hipt hij kwiek rond als een kleine muis - ja, hij is zelfs

veel kleiner dan een muis! Hij sluipt behendig door heggen en zodra hij zich ontdekt voelt, zoekt hij snel dekking in de dichte begroeiing. Direct nadat hij geland is na een korte doelgerichte vlucht, wipt hij ietwat nerveus enkele keren zijn korte staartje kaarsrecht omhoog.

SIGNALEMENT

LICHAAMSLENGTE: 9 tot 10 cm

OPVALLENDE KENMERKEN: bruin, lichte streepjes boven zijn ogen, lange, pincetachtige snavel, kort staartje

TE ZIEN: hele jaar door

OVERWINTERING: bij ons

VOEDSEL: insecten en larven, spinnen, pissenbedden, slakken, onder de struiken aangeboden meelwormen en ander speciaal voer voor het winterkoninkje

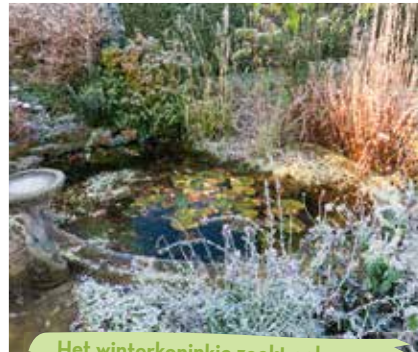
BENODIGDE TUINRICHTING: laag struikgewas vol insecten en beestjes, 'slordige' houtstapels met vochtig of met mos begroeid hout, kleine vijvers en plassen, halfopen nestkast

Winterkoninkje

Dood hout = paradijs voor winterkoninkje

Het winterkoninkje zoekt ook graag voedsel aan de rand van een vijver.

Nest van een winterkoninkje

KLIMOP

Hedera helix

- kan tot 20 meter hoog klimmen, woekert ook over de grond
- bloeit van augustus tot oktober
- standplaats: zonnig tot schaduwrijk
- robuust en vorstbestendig
- belangrijke plant, oude klimop is voor vogels en insecten onontbeerlijk!
- groeit langzaam, mooie maar giftige bessen

Als je hem vanuit het struikgewas hoort zingen, zou je hem niet zo klein inschatten: met zijn gezang tot 90 decibel is hij tot in de wijde omtrek te horen.

EEN MOOI STEL

Klimop en het winterkoninkje horen bij elkaar. Beide houden van schaduw en vocht. Daar waar klimop vanaf de grond langs muren of boomstammen omhoog klimt en een dicht netwerk van takken en bladeren vormt, bouwt het winterkoninkje graag zijn kegelvormige nest van mos met zijingang. Het mannetje begint in het voorjaar met de bouw van meerdere nesten, waarna het vrouwtje er een

OMDAT HET WINTERKONINKJE IN AANGEHARKTE TUINEN ZELDZAMER WORDT, IS ER SPRAKE VAN EEN VICIEUZE CIRKEL: STEEDS MINDER KUNNEN ZE ZICH SAMEN WARMEN EN BESCHERMEN TEGEN KOUDE NACHTEN. HIERDOOR KAN DE LOKALE STERFTE OPLOPEN TOT 100 PROCENT.

WELKE TUIN TREKT VOGELS AAN?

uitpikt als geschikt huis om haar kuikens groot te brengen. Vaak vindt het mannetje voor de andere huizen nog andere vrouwtjes. Zoveel nageslacht is handig, want in strenge winters is de kans op overleven gering.

WINTERDRAMA VOORKOMEN

Op de grond en in de bodem vindt het winterkoninkje zijn voedsel. Hij gedijt dan ook bij een veelvoud aan dichte, lage begroeiing, zoals bloemen, grassen, (braam)struiken, rommelige stapels kreupelhout en dood hout waar veel insecten, spinnen en andere kleine organismen te vinden zijn. Aan zijn lange, dunne, spitse, licht naar beneden gebogen snavel herken je een insecteneter. Zorg ook voor voldoende dicht op elkaar staande planten, die beschutting en isolatie geven aan groepjes winterkoninkjes, die elkaar warm houden tijdens koude winternachten. Wil je het winterkoninkje echt een plezier doen, laat dan in de herfst verwelkte bloemen en stelen, grassen en andere planten staan! Ga ook niet als een gek snoeien. Daarnaast kun je dicht bij de grond tussen het struikgewas een halfopen nestkast met schapenwol ophangen. Deze perfecte winterslaapplaats wordt daarna vaak ook ingenomen als broednest.

Spreeuw

De sociale spreeuw bezoekt de tuin vooral om zich tegoed te doen aan vruchten en kleine beestjes.

ZOETE KERS

Prunus avium

- tot 15 m hoge boom
- bloeit in april
- standplaats: zonnig, kwetsbaar voor bodemverdichting en wind
- robuust, vorstbestendig
- heeft voor de bevruchting een andere zoete kers in de omgeving nodig, slechts enkele soorten zijn zelfbevruchtend

SIGNALEMENT

LICHAAMSLENGTE: 19 tot 22 cm

OPVALLENDE KENMERKEN: tijdens de broedtijd zwart, metaalachtig glimmend verenkleed, na de broedtijd zwart met vele witte spikkels (parels). Gele snavel, rode poten

TE ZIEN: hele jaar door

OVERWINTERING: steeds vaker bij ons, meestal in grote zwermen

VOEDSEL: insecten en larven, bessen en andere wilde vruchten, op de voederplaats vetbolletjes, havervlokken, stukjes noot, zaden en fruit op de grond

BENODIGDE TUINRICHTING: insectenrijke bloemenweides, vruchtdragende struiken en bomen, diverse spreeuwenkasten aan de muur

LIEFHEBBER VAN OPEN CULTUURLANDSCHAP

De spreeuw is een sociale vogel, die zich thuisvoelt in een veelzijdig, open landschap. Daar broedt hij in losse kolonies en zoekt hij op weides naar zijn voedsel, dat bestaat uit diverse kleine beestjes. In de herfst, na de broedtijd en de jaarlijkse wisseling van

het verenkleed, sluit de 'beparelde' spreeuw zich aan bij een groep die tot een enorme zwerm kan aangroeien. Deze dient voornamelijk als bescherming. Het is een spectaculair schouwspel, wanneer duizenden spreeuwen volledig synchroon en constant van richting veranderend de mooiste 'wolken' in de lucht vormen.

Spreeuwen eten graag frambozen.

Drinkplaatsen zorgen voor waterpret.

Een snavel vol rupsen voor de kuikens

TUINBEZOEK

Boomgaarden en fruitbedrijven worden geregeld door enorme zwermen spreeuwen bezocht. Daar zijn de eigenaren niet blij mee, omdat de vogels zich aan het fruit tegoed doen. In de tuin duiken kleinere groepen op en voor je het weet zijn de druiven en kersen weg. Reden waarom

sommige tuinbezitters hun fruit met netten beschermen. Wellicht is het een idee om een stukje voor ze open te laten en het fruit met ze te delen. Immers, de mens heeft in de loop der eeuwen meer weggenomen dan de vogels ooit hebben gedaan. Je kunt de spreeuwen ook een alternatief aanbieden in de vorm van frambozen- en bramenstruiken, maar ook vlier, rode kornoelje, kardinaalsmuts, vogelkers, vuilboom, krentenboom, meidoorn, liguster en rozenbottel. In de winter zijn de vruchten van de klimop en lijsterbes eveneens populair.

SPREEUWENKASTEN

Ook het spreeuwenbestand neemt gestaag af. Deze inheemse zangvogel staat sinds 2016 zelfs op de oranje (waarschuwings)lijst van in gevaar zijnde soorten. Tijd dus om eens iets voor deze vogel terug te doen: naast het delen van je oogst kun je ook spreeuwenkasten ophangen, vlak onder de dakgoot of aan 4 meter lange balken tussen de fruitbomen. Ze zijn iets groter dan mezenkasten en hebben een vluchtgat van 45 mm doorsnee. Een vrije aanvliegroute is heel belangrijk! Zodra de kasten hangen hoef je verder niets meer te doen: spreeuwen houden de gebruikte kasten zelf schoon. In de broedtijd houdt de spreeuw de omgeving vrolijk met zijn gekwetter vanaf de nestkast of de nok van het dak.

DE SIERLIJKE SPREEUW ONDERSCHIEDT ZICH VAN DE GROTERE EN STERKERE MEREL (ZIE PAG. 24) DOOR RUSTELOOS GEDRAG IN EEN GROEP WAARBIJ HIJ LINKS EN RECHTS GRONDINSECTEN VANGT IN PLAATS VAN IN ZIJN EENTJE ROND TE HIPPEN.